

Kutsal Kitap'taki Kitapların Yazılış Tarihleri: İki Tablo

J.M. Diener

Kutsal Kitap tek bir yapıt olmasına rağmen 1500 senelik süreçte otuz beşten fazla kişi tarafından yazılmıştır. Hristiyanlar olarak bu insanların Kutsal Ruh'tan esin aldığını ve böylece Tanrı'nın kusursuz sözlerini kaydettiğini kabul ederiz (bkz. 2Ti. 3:16; İbr. 1:1; 2Pe. 1:20-21). Tanrı Kutsal Kitap'taki sözleri belirli kültürel ve tarihsel ortamları kullanarak esinledi. Bundan dolayı iyi bir yorumcu doğru bir yorumu varabilmek üzere kitabın ne zaman yazıldığını bilmelidir.¹ Yazılış tarihlerini bulmayı kolaylaştırmak amacıyla iki tablo hazırlandı. Burada kaydedilen tarihler geleneksel Protestan Hristiyanlığında kabul gören tarih anlayışına dayalıdır.² Başlangıç noktası olarak Mısır'dan Çıkış'ın erken tarihi³ (İÖ 1446) varsayılır ve peygamberleri tarihlendirmek için Edwin Thiele'nin kronolojisi⁴ kullanılır. Bazı kitapların tam olarak hangi tarihlerde yazıldığı bilinmemektedir. Bundan dolayı onlar için bir tarih aralığı verilir. Tablolar tarih aralığındaki en erken tarihe göre sıralanmıştır.

Yazar sütunundaki isimler, muhafazakâr Kutsal Kitap yorumuna göre yazar olduğu kabul edilmiş kişilerdir. Bazı kitapların yazarları bilinmemektedir. Not sütununda belirli yazarların kabul edilme gerekçesi yazılmıştır. Geleneksel olarak kabul gören ama tarihsel olarak şüpheli veya kitabın içeriğinde doğrulanamayan yazarlar Not sütununda bulunur.

Bazı kitapların tarihlendirmesi yazı tarzına bakılarak tespit edilir (örn. Eyüp veya Hâkimler). Dil devamlı değişim gösteren bir olgudur. Bundan dolayı yorumbilimciler tarihleri belli olan kitaplardaki kelime hazneleri, deyimler ve ifade tarzlarından yola çıkarak tarihleri bilinmeyen kitaplardaki yazı tarzını irdeleyip kitapların büyük olasılıkla hangi dönemlerde yazıldığını saptayabilirler. Notlarda "yazı tarzı" hakkındaki ifadeler bu yöntemi temel alır.

Sizlere bu sayfaların çıktısını alıp Kutsal Kitap'ın kapağın içine koymanızı veya kolayca erişilebilir bir yere kaydetmenizi öneririz.

¹ Bu varsayımın temelleri için bkz. J.M. Diener, "Çerçevesiz Olmaz: Derin Bir Kutsal Kitap Anlayışı İçin Kaçınılmaz Temel", *e-manet*, Sayı 37 (Ekim-Aralık 2014), s. 16-21.

² Liberal kesim çoğunlukla daha ileri tarihleri yazım tarihi olarak kabul eder ve kitapların aslında kaydedilmiş yazarlar tarafından yazılmadığını varsayar, çünkü birçoğu Kutsal Kitap'ın doğaüstü yolla esinlendiğini kabul etmez.

³ J.M. Diener, "1446: Mısır'dan Çıkışın Muhtemel Tarihlerinden İlki", *e-manet*, Sayı 46 (Nisan-Haziran 2017), s. 20-29.

⁴ J.M. Diener, "Edwin Thiele İbrani Kralların Gizemli Tarihini Nasıl Çözdü?", *e-manet*, Sayı 23 (Ocak-Mart 2011), s. 5-10.

Eski Antlaşma

Eski Antlaşma 39 kitap içerir. Bunlar yaklaşık bin senelik sürede hazırlanıp yazıldı. Temel olarak İbranice yazılmıştır, ancak Ezra 4:8 – 6:18; 7:11-26 ve Daniel 2:4 – 7:28 Pers İmparatorluğu'nun resmi dili Aramice yazıldı. Adı geçen yazarların yanı sıra, bir ya da daha çok derlemeci de kitabın son haline el atmış olabilir (örn. bkz. Özd. 25:1; 30:1; 31:1). Mezmurlar bu tabloda istisnadır, çünkü esasen ilahi derlemesidir. Listede yer aldığı tarih, derlemenin tamamlandığı varsayılan tarihtir. Soru işaretiyle (?) betimlenmiş isimler yazarlığı kesin kanıtlanamamış, ancak diğer olasılıklar arasında en güçlü göstergelere sahip görülen kişilerdir.

Tarih (İ.Ö.)	Kitap	Yazar(lar)	Not
1445-1406	Yaratılış Mısır'dan Çıkış Levililer Çölde Sayım	Musa	"Tevrat" (İbranice <i>Torah</i> ; öğreti) veya "Pentatük" (Grekçe; beş kitap) olarak bilinen beş kitabın yazarlığı geleneksel olarak Musa'ya atfedilir. Eski Antlaşma'daki diğer kitaplar (Yşu. 1:7; 8:31; 1Kr. 2:3; 2Kr. 14:6; Ezr. 6:18; Neh. 13:1; Mal. 4:4), İsa Mesih (Mar. 7:10; 12:6; Yu. 5:46) ve Yeni Antlaşma'nın yazarları bu görüşü destekler (Luk. 2:22; Elç. 3:22; Rom. 10:5).
1406	Yasa'nın Tekrarı	Musa, Yeşu (?)	Yasa'nın Tekrarı'nda kitabın Musa'nın kaleminden çıktığını yazar (Yas. 1:1). Yasa'nın Tekrarı'nın 34. (son) bölüm büyük olasılıkla Musa'dan başka biri tarafından yazılmıştır. Zamanlama ve yazı tarzı açısından Yeşu olması mantıklıdır.
1370	Yeşu	Yeşu, Pinehas (?)	Yşu. 8:32; 24:26 ayetlerinde Yeşu'nun yazılarından söz edilir. Bazı yorumcular kitabın sonunun başkası tarafından yazılmış olduğunu düşünür ve bunun Başkâhin Pinehas olduğunu öne sürer.
1085-971	Hâkimler	Bilinmiyor	Yahudi geleneklerinde kitabı Samuel'in yazdığı kabul edilir. Günümüzün yorumcuları Hâkimler'i aslında bir derleme olarak görür. Yazım tarzı ve dili Davut döneminde yazıldığı fikrini destekler.
1085-971	Rut	Bilinmiyor	Yahudi geleneklerinde kitabı Samuel'in yazdığı kabul edilir. Günümüzün yorumcuları yazım tarzı Hâkimler'e benzediğinden dolayı aynı döneme ait olması gerektiğini ifade ederek kitabın yazım tarihini Davut'un dönemine atfederler.
1030-931	Samuel	Samuel, Natan, Gad	Kitabın yazarları geleneksel olarak 1Ta. 29:29 ayeti dikkate alınarak kabul edilir.
1030-931	Eyüp	Bilinmiyor	Öykü çok eski olsa da (İÖ 2000-1000), giriş (Eyü. 1-2) ve sonuç kısmının (Eyü. 42:7-17) yazım tarzı kitabın özgün metnin Davut'un veya Süleyman'ın döneminde yazıldığını destekler.
971-686	Süleyman'ın Özdeyişleri	Süleyman, Agur, Lemuel	Bkz. Özd. 1:1; 30:1; 31:1. Özdeyişlerin çoğunluğu Süleyman tarafından yazılmış olsa da, kitap son halini Hizkiya'nın krallık döneminde almıştır (bkz. Özd. 25:1).
940 civarı	Vaiz	Süleyman	Krş. Vai. 1:1 ve Vai. 1:1 – 2:9'daki otobiyografik anılar.
940 civarı	Ezgiler Ezgisi	Süleyman	Bkz. Ezg. 1:1.
800-700	Yoel	Yoel	Bkz. Yoe. 1:1; kitapta yazım tarihini tam olarak saptayabilmek için yeterince ipucu yoktur.
792-752	Amos	Amos	Bkz. Amo. 1:1.
782-722	Hoşea	Hoşea	Bkz. Hoş. 1:1.
745-630	Yunus	Yunus (?)	Kitabın öyküsü Yunus'tan gelmiş olsa da üçüncü kişi dilinden yazılmış olması Yunus'un kitabı kendisinin yazdığına dair şüphe uyandırır. Özellikle Yun. 3:3'teki geçmiş zaman kullanımı bazı yorumcuların kitabın Ninova'nın 631'deki yıkılışından sonra yazıldığını düşüncelerine yol açmıştır.
739-686	Yeşaya	Yeşaya	Bkz. Yşa. 1:1.
733-701	Mika	Mika	Bkz. Mik. 1:1.
663-626	Nahum	Nahum	Bkz. Nah. 1:1. Kitapta betimlenen Asur'un siyasi halini en iyi yansıtan başka tarihsel kayıtlar İÖ 645 yılına aittir.
636-627	Sefanya	Sefanya	Bkz. Sef. 1:1.
627-574	Krallar	Yeremya, Ezra	Yazı tarzı Yeremya kitabına benzediğinden dolayı Yeremya yazar olarak varsayılır. 2Kr. 25:27-30 ise farklı yazı tarzından dolayı büyük bir olasılıkla Ezra tarafından yazılmıştır.
626-590	Habakkuk	Habakkuk	Bkz. Hab. 1:1. Tam ne zaman yazıldığı kitabın içeriğinden net anlaşılmaz. Varsayılan tarih aralığı genel olarak kabul gören tüm tarihleri kapsar.

Tarih (İ.Ö.)	Kitap	Yazar(lar)	Not
605-580	Yeremya	Yeremya, Baruk	Bkz. Yer. 1:1. Baruk Yeremya'nın kâtibiydi (bkz. Yer. 36:4; 45:1). Yeremya 36:1'e göre Yeremya bu kitabı 605 yılında yazdırmaya başlamıştır.
597-573	Hezekiel	Hezekiel	Bkz. Hez. 1:3 ve kitaptaki birinci tekil şahıs ifadeler. Hezekiel aldığı vahyin tarihlerini titizlikle kaydetmiştir (örn. Hez. 1:1; 8:1; 20:1; 24:1; 29:17).
586	Ağıtlar	Yeremya	Eski Antlaşma'nın Grekçe tercümesi Septuaginta'da (İÖ 1. yüzyıl) kitap Yeremya'ya atfedilir.
586	Ovadya	Ovadya	Bkz. Ova. 1:1. Ovadya'nın tam tarihi bilinmiyor ve saptaması biraz zordur. Bazı yorumcular 8. yüzyılda yazıldığını iddia eder. Hâlbuki kitabın içeriği Yerusâlim'in düşüşünde yaşananlarla daha uyumludur.
550-530	Daniel	Daniel, Nebukadnessar	Kitabın ikinci yarısında Daniel'in kendisi tarafından yazıldığı belirtilir (Dan. 8:1; 9:2), bundan dolayı ilk bölümler de ona atfedilir. 4. bölüm Nebukadnessar'ın yazdığı bir metin içerir (bkz. Dan. 4:1).
520	Hagay	Hagay	Bkz. Hag. 1:1; krş. Ezr. 5:1. Tarih için bkz. Hag. 1:1,15; 2:1.
520-480	Zekeriya	Zekeriya	Bkz. Zek. 1:1; krş. Ezr. 5:1. Zekeriya kitapta birçok tarih verir (bkz. Zek. 1:1,7; 6:9; 7:1).
515-415 (?)	Malaki	Malaki	Bkz. Mal. 1:1. "Malaki" ismi "ulaşım" anlamına geldiğinden dolayı yazarın kimliği tartışılır. Yazar olarak Ezra, Zekeriya veya Mordekay öne sürülür. Bundan dolayı tarihini saptamak o kadar kolay değildir. Net olan tek bilgi Sürgün'den sonra yazılmış olduğudur.
474-450	Ester	Bilinmiyor	Yazar olarak Ezra veya Mordekay öne sürülür.
450-400	Tarihler	Ezra	Tarihler'in tek bir yazarın yapıtı olduğu kabul görmüştür. Hem geleneksel Yahudi görüşüne göre hem de yazılış tarzı Ezra kitabına çok benzediğinden dolayı Tarihler Ezra'ya atfedilir.
440	Ezra	Ezra	Bkz. Ezr. 8 vd. kullanılan birinci tekil şahıs ifadeler.
440-400 (?)	Mezmurlar	Davut, Korahoğulları Asaf, Süleyman, Ezrahlı Heman, Ezrahlı Eytan, Musa ve adı geçmeyen birçok kişi daha	Mezmurlar ("Zebur") aslında bir derlemedir. Tam olarak ne zaman tamamlandığı bilinmemektedir. En eski mezmur Musa'ya atfedilir. (Mez. 90) ve İÖ 1406'dan önce yazılmış olmalıdır. Davut mezmurlarını 1030'lu yıllarda bestelemeye başlamıştır. Diğer mezmurlar bundan sonra bestelenmiş ve kâğıda dökülmüştür. Kitabın son halini Babil'e Sürgün döneminden sonra, Vaftizci Yahya'nın gelişine dek süren büyük sessizlikten önce aldığı düşünülür. İsa Mesih'in döneminde Kutsal Kitap'ın ana bölümü olarak dile getirilir (bkz. Luk. 24:44).
440-430	Nehemya	Nehemya	Bkz. Neh. 1:1.

Yeni Antlaşma

Yeni Antlaşma 27 kitaptan oluşur. Bunların çoğu Elçi Pavlus'un yazdığı mektuplardır. Kitapların hepsi geleneksel Protestan görüşüne göre İS 45-100 seneleri arasında yazılmıştır. Hepsinin kullandığı dil genel halkın kullandığı *Koinē* Grekçesidir. Bu tablodaki tarihler, Müjdeler arasında ilk önce Matta'nın yazıldığını kabul eden görüşün kabul ettiği tarihlerdir. Pavlus'un iki duruşmasının yapıldığı ve ilk duruşmasının en geç İS 64 yılında olup beraatıyla sonuçlandığı varsayılır. Pavlus'un ölüm tarihi olarak da İS 67 yılında Neron'un Hristiyanlara karşı Roma'da başlattığı zulüm dönemi esnası kabul edilir.

Tarih (İS)	Kitap	Yazar(lar)	Notlar
45-50	Yakup	Yusuf oğlu Yakup	Bkz. Yak. 1:1. Yakup'un, İsa Mesih'in öz kardeşi, yani Meryem ve Yusuf'un oğlu olduğu varsayılır.
48-52	Galatyalılar	Pavlus	Bkz. Gal. 1:1-2. Önce gelen tarih mektubun güney Galatya'daki kiliselere (Konya, Listra, Derbe, Antakya) yazılmış olduğunu varsayar. Daha ileri olan tarih ise mektubun Pavlus'un ikinci yolculuğunda kurduğu kuzey Galatya'daki kiliselere yazılmış olduğunu varsayar.
50	1. Selanikliler	Pavlus, Timoteos	Bkz. 1Se. 1:1. Korint'te yazıldı.
50	2. Selanikliler	Pavlus, Timoteos	Bkz. 2Se. 1:1. Korint'te yazıldı.
55	1. Korintliler	Pavlus	Bkz. 1Ko 1:1-3. Efes'te yazıldı.
56	2. Korintliler	Pavlus	Bkz. 2Ko. 1:1. Makedonya İli'nde yazıldı.
57	Romalılar	Pavlus	Bkz. Rom. 1:1. Büyük olasılıkla Korint'te yazıldı.

Tarih (İS)	Kitap	Yazar(lar)	Notlar
58-60	Efesliler	Pavlus	Bkz. Ef. 1:1. Ya Sezariye’de ya da Roma’da yazıldı. Büyük olasılıkla Koloseliler ve Filimon ile aynı dönemde yazıldı.
58-60	Filimon	Pavlus, Timoteos	Bkz. Flm. 1-2. Ya Sezariye’de ya da Roma’da yazıldı. Büyük olasılıkla Efesliler ve Koloseliler ile aynı dönemde yazıldı.
58-60	Koloseliler	Pavlus, Timoteos	Bkz. Kol. 1:1-2. Ya Sezariye’de ya da Roma’da yazıldı. Büyük olasılıkla Efesliler ve Filimon ile aynı dönemde yazıldı.
60-65	Yahuda	Yusuf oğlu Yahuda	Bkz. Yah. 1. Yazar kendini “Yakup’un kardeşi” olarak tanıtır. Genel görüşe göre, Yakup mektubunu yazan da bu kişidir. Kilise babaları da Yahuda’nın İsa Mesih’in öz kardeşi (yani Meryem ile Yusuf’un oğlu) olduğunu yazmıştır.
60-66	Matta	Matta Levi	“Sinoptik Müjde”, yani Markos ve Luka ile temel olarak aynı içeriklere sahiptir. İlk kiliseler tarafından en çok kabul görmüş Müjde’dir.
61-64	Luka	Luka	“Sinoptik Müjde.” Luka, Pavlus’un yoldaşydı (bkz. Elç. 16:10; 20:5; 21:1; 27:1; Kol. 4:14; Flm. 24; 2Ti. 4:11). Kilise babaları Luka’yı Müjde’nin yazarı olarak kabul eder. Luka Müjdesi’nin ve Elçilerin İşleri’nin aynı yazım tarzına sahip olması ve Elçilerin İşleri’ndeki birinci çoğul şahıs ifadeler bunu destekler. Kitabın başlığı yazarın içeriği görgü tanıklarından öğrendiklerini dikkatlice derleyerek oluşturduğunu açıklar. Elçilerin İşleri, Luka’nın ikinci kitabı olduğundan dolayı (Elç. 1:1-2) bu kitabın daha önce yazılmış olması gerekir.
61	Filipililer	Pavlus, Timoteos	Bkz. Flp. 1:1. Roma’da yazıldı.
62-64	1. Petrus	Simon Petrus, Silas	Bkz. 1Pe. 1:1. Roma’da yazıldı. Petrus’un kâtipliğini Pavlus’un yoldaşı Silas (“Silvanus”; Elç. 15:40) yaptı (bkz. 1Pe. 5:12).
63-64	Elçilerin İşleri	Luka	Elç. 1:1’e göre Elçilerin İşleri Luka Müjdesi’nin devamıdır. Bazı yorumculara göre Pavlus’un Roma’da Sezar’ın huzurunda gerçekleşen duruşması için bir savunma olarak yazılmıştır.
62-66	1. Timoteos	Pavlus	Bkz. 1Ti. 1:1-2. Makedonya’da yazıldı (bkz. 1Ti. 1:3).
63	Titus	Pavlus	Bkz. Tit. 1:1. Yazıldığı yer bilinmiyor; Korint önerilir.
64-67	Markos	Yuhanna Markos, Simon Petrus	“Sinoptik Müjde.” Elç. 12:12; 13:15,13; 15:37-39’da Yuhanna Markos olarak geçer ve Elçi Pavlus’un yoldaşlarındandır. Kilise babalarına göre, Markos, Simon Petrus’tan duyduklarını özetleyerek yazmıştır, bundan dolayı Petrus’un Neron döneminde ölümünden önce yazıldığı varsayılır.
64-68	2. Petrus	Simon Petrus	Bkz. 2Pe. 1:1. Kanona çok ileri tarihte eklendiğinden dolayı yazarlığı tartışılır. Burada verilen tarih, Petrus’u yazar olarak kabul ettiğimiz takdirde ulaştığımız tarihtir.
66-70	İbraniler	Bilinmiyor	Yazarı olarak Pavlus, Barnaba (Elç. 4:36-37; 13:2 vd.), Apollos (Elç. 18:24-28) veya Priskilla (Elç. 18:18) önerilir.
67	2. Timoteos	Pavlus	Bkz. 2Ti. 1:1-2. Roma’da yazıldı.
70-96	Vahiy	Zebedi oğlu Yuhanna	Bkz. Va. 1:1,2,4-6. Hem bizzat kitapta adının anılması hem ilk kiliselerin döneminden kilise babaların yazıları yazarın Zebedi oğlu Yuhanna olduğunu destekler.
85-90	1. Yuhanna	Zebedi oğlu Yuhanna	Yuhanna mektuplarında yazarın ismini açıklamıyor olsa da, kilise babaları mektubu Yuhanna’ya atfeder. Yazım tarzı da Yuhanna Müjdesi’yle aynıdır.
85-90	Yuhanna	Zebedi oğlu Yuhanna	Kilise babaları bu Müjde’nin İsa Mesih’in öğrencisi Zebedi oğlu Yuhanna ⁵ tarafından yazıldığını açıklar. Kitabın içeriği bu kanıyı destekler. Bazı yorumcular Yuhanna Müjdesi’nin İS 60’lı veya 70’li yıllarda yazıldığını öne sürer.
90	2. Yuhanna	Zebedi oğlu Yuhanna	Bkz. 1. Yuhanna hakkındaki not.
90	3. Yuhanna	Zebedi oğlu Yuhanna	Bkz. 1. Yuhanna hakkındaki not.

⁵ Bazı yorumculara göre Zebedi oğlu Yuhanna’nın annesi Salome, İsa’nın annesi Meryem’in kız kardeşiydi; krş. Mat. 27:56; Mar. 15:40 ve Yu. 19:25. Buna göre Yakup ile Yuhanna İsa’nın kuzenleri olur ve İsa’nın neden Meryem’i Yuhanna’ya emanet ettiğini açıklar (bkz. Yu. 19:26-27).

Kaynakça

Açıklamalı Kutsal Kitap. İstanbul: Yeni Yaşam Yayınları, 2010.

Dockerty, David S., dü. *Holman Kutsal Kitap Rehberi*. Çeviren Sibel Sel, Devrim Salman, Alev Balcı, & Fatih Bilger. İstanbul: Yeni Yaşam Yayınları, 2012.

Gaebelin, Frank E., dü. *The Expositor's Bible Commentary*. 12 cilt. Grand Rapids, Michigan: Zondervan, 1981.